

หมู่บ้านผีปอบ บ้านรักษาผีปอบ

กรณีบ้านหาสาวนาหน อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร

สมชาย นิลอาธิ

นักวิชาการอิสระ

วิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นนอกจากจะมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกันแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยเหตุให้มนุษย์สร้างวัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นในสังคมมากมาย เพราะมนุษย์ได้พบเห็นคนในสังคมตายและตัวเองก็ต่างเผชิญกับความตาย ต้องดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่หลายอย่างกำหนดบังคับไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ธรรมชาติในจักรวาลที่น่าสะพรึงกลัว ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเข้าใจได้ และควบคุมไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องหาทางอธิบายทำความเข้าใจได้ และควบคุมไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องหาทางอธิบายทำความเข้าใจในรูปของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผี เป็นวัฒนธรรมของคนไทยมาช้านาน และมีผลกระทบต่อภาวะทางสังคมและความคิดจิตใจของคนมาก เพราะเชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ว วิญญาณจะคงอยู่และมีการเวียนว่ายตายเกิด

ตามหลักฐานโบราณคดีหลายแห่ง เช่น กาญจนบุรี ราชบุรี บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี และโนนชัย จังหวัดขอนแก่น ฯลฯ บ่งบอกว่าคนยุคหินมีประเพณีการฝังศพที่มีการกำหนดทิศทางหันหัวศพ มีการทำพิธีตกแต่งหลุมศพและการเซ่นไหว้ศพ ต่อมาในยุคโลหะพบหลักฐานเกี่ยวกับประเพณีการฝังศพครั้งที่ 2 ในบริเวณแอ่งโคราช คือ ฝังศพไว้ระยะหนึ่งแล้วจึงขุดศพขึ้นมาทำพิธีกรรม แล้วเก็บกระดูกใส่ภาชนะดินเผาแล้วฝังใหม่อีกครั้งหนึ่งในบริเวณบ้านซึ่งเข้าใจว่าน่าจะด้วยความเชื่อว่า “คนเป็นกับคนตายอยู่บ้านเดียวกัน”

ส่วนประเพณีความเชื่อเรื่องโลกอื่นโลกหน้า เพิ่งมีในภายหลัง เมื่อมีการรับนับถือศาสนาพุทธและฮินดูแล้ว คือนอกจากจะมีการฝังศพเฉพาะรายในบริเวณบ้านแล้ว ยังมีการจัดแยกสถานที่เฉพาะชุมชนหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นที่ฝังศพ และมีการเผาศพแทนการฝังศพตามความเชื่อเดิมด้วย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527.)

ความเชื่อเรื่องผี

ผีเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่า เป็นสิ่งลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้ลูกหรือให้โทษได้ มีทั้งผีดีและผีร้าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2546.) ซึ่งส่วนหนึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดในการศึกษามานุษยวิทยาที่แบ่งผีเป็น 2 ประเภท คือ ผีดี (White Magic) และผีร้าย (Black Magic)

กลุ่มผีดีในสังคมอีสานมีหลายชนิด เช่น ผีฟ้า (ผีแกน ผีหมอ) ผีปู่ตา (ผีตาปู่หรือเจ้าปู่) ผีเรือน (ผีบรรพชน) และผีตาแฮก (ผีนา) เป็นต้น

ส่วนพวกผีร้ายก็มีอยู่ไม่น้อย เช่น ผีกระสือ (ผีเป้าหรือผีโพง) ผีโป่ง ผีเผด (ผีเปรต) ผีแม่หม้าย และผีปอบ เป็นต้น

ประเภทของปอบและเหตุที่เป็นปอบ

จากการศึกษาแม้จะพบว่าปอบในความคิดความเชื่อของชาวอีสานจะมีหลายชนิดก็ตาม แต่จะมีปอบที่สำคัญอยู่ 2 ชนิด คือ ปอบเชื่อ และปอบมนต์

ปอบเชื่อ : เป็นปอบที่เกิดจากคนที่มิญาติพี่น้องเคยเป็นปอบมาก่อน โดยเฉพาะแม่เคยเป็นปอบ เมื่อแม่ที่เป็นปอบตายไป เชื่อกันว่าปอบของคนที่ยายไป จะไปสิงอยู่กับลูกสาวหรือญาติพี่น้องต่อ ส่วนมากมักจะเป็นผู้หญิง

ปอบมนต์ : จะเกิดกับคนที่เรียนมนต์วิชาประเภทอาคมขลัง คงกะพันชาตรี และมนต์เสน่ห์ เช่น มนต์ทอพนัง (มนต์วิชาเสกย่อแผ่นหนังให้เล็กลง ประเภทเสกหนังเข้าท้องคนให้ทรมาณและตาย) มนต์บังพัน (มนต์วิชาปลุกเสกเรียกวิญญาณของคนออกจากร่างมาแล้วใช้มัดพันให้ตาย) มนต์ปิดไส้ มนต์ให้ใหญ่ (วิชาของใหญ่) มนต์เสน่ห์ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่คนที่เรียนมาแล้วเจ้าของวิชาไม่สามารถปฏิบัติตามที่ครูสอนหรือห้ามไว้ได้ เชื่อกันว่ามนต์วิชาจะกลายเป็นผี คือ ผีปอบกินคน เมื่อกินคนอื่นไม่ได้ก็จะกินตัวเองในที่สุด แต่ขณะเดียวกันผู้หญิงก็อาจเป็นปอบได้ในการณ์รับมนต์วิชาของใหญ่ หรือวิชาแต่งตัวสวย เพื่อให้ผู้ชายหลง ซึ่งจะมีข้อห้ามบางอย่างในการปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติไม่ได้หรือเผลอละเมิดข้อห้ามก็จะเข้าตัวจนเป็นปอบได้

นอกจากนี้ยังมีคนที่ถูกสังคมลงความเห็นเชื่อว่าเป็นปอบด้วยสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น คนที่บุกรุกที่ดิน หรือละเมิดสิ่งที่เป็นสาธารณะ คนที่โลภชอบทะเลาะเบาะแว้งกับคนในกลุ่มญาติพี่น้อง โดยเฉพาะเรื่องการแย่งมรดก รวมทั้งคนที่มีความเชื่อทางเศรษฐกิจเห็นคนอื่นส่วนรวมมากๆ แล้วไม่นำใจต่อคนอื่นและไม่เสียสละกลับคืนให้สังคม ซึ่งอาจเรียกรวมๆ ว่า ปอบโลก

ต่อมาภายหลังสังคมไทยมีความแปลกแยกทางความคิดที่เปลี่ยนแปลงแตกต่าง จนต้องหนีเข้าป่า หรือชาวบ้านจำนวนไม่น้อยไปเข้าพวกกับกลุ่มที่คิดตรงข้ามกับรัฐบาลด้วยเหตุต่าง ๆ จนถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วบางคนจะหนีมาอยู่กับคนบ้านนาสาวนาน ก็เลยถูกเรียกว่าปอบคอมฯ

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทั่วไปและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน พบว่าส่วนใหญ่มักจะมีเหตุผิดปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้านก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคนตายติด ๆ กันก่อน จากนั้นชาวบ้านก็มักซุบซิบ วิพากษ์วิจารณ์หาสาเหตุที่ทำให้คนตาย แล้วก็จะลงความเห็นร่วมกันว่าเป็นเพราะผีปอบ จากใครคนหนึ่ง ในหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้าน หรือไม่ก็จะหาหมอธรรม (พรหมณ์) มาทำพิธีหาสาเหตุให้ก็มีบ้าง

ลักษณะพฤติกรรมของคนเป็นปอบและปอบเข้าร่างคน

ชาวบ้านนาสาวนานบางคนกล่าวว่า ปอบจะมีลักษณะตามที่ผ่นเห็นเป็นร่างสัตว์บางชนิด เช่น ลิง หมู แต่ก็ไม่มีใครเคยเห็นตัวตนเลย ซึ่งจริง ๆ แล้วปอบทั่วไปที่เชื่อกัน ทั้งปอบเชื้อและปอบมนต์ ฯลฯ ก็ไม่เคยมีใครเห็นตัวเช่นกัน แต่ก็เชื่อเหมือน ๆ กันว่า ปอบจะเป็นต้นเหตุทำให้คนตายติด ๆ กันด้วยการกินตับไตไส้พุง เมื่อถูกหาว่าเป็นปอบแล้ว คนนั้นจะน่าสงสารมาก (ทั้งครอบครัวด้วย) เพราะนอกจากจะไม่มีใครคบหาสมาคมทั้งการอยู่และการกินด้วยแล้ว ยังมีปฏิกิริยากระเทบอย่างต่อเนื่องอยู่เรื่อย ๆ จนรุนแรงถึงรบกวนให้หาตผวา ขับไล่ และขู่ฆ่า จนอยู่บ้านเดิมของตัวเองไม่ได้

นอกจากความเชื่อว่า ปอบจะมีพฤติกรรมที่เป็นเหตุให้คนตายแล้ว ชาวบ้านยังจะสังเกตและเชื่อดด้วยว่า คนที่เป็นปอบไปเข้าคนแล้ว จะทำให้คนที่ถูกเข้าร่างมีกิริยาอาการผิดปกติจากคนทั่วไป เช่น ส่งเสียงร้องดั่ง ๆ เสียงร้องก็ผิดคน เมื่อออกเสียงพูดก็จะฟังไม่รู้เรื่อง ฯลฯ ซึ่งกล่าวกันว่าปอบจะเข้าสิงร่างกับคนที่มึนใจอ่อนไหว อ่อนแอ คือ ขวัญอ่อนเท่านั้น และดูเหมือนจะเชื่อกันว่า ปอบเป็นผีร้ายฝ่ายเดียวเท่านั้นด้วย

การลงโทษคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบ

ไม่ว่าคนจะเป็นปอบด้วยสาเหตุใดก็ตาม เมื่อสังคมเริ่มเพ่งเล็งว่าเป็นปอบด้วยการสังเกตพฤติกรรมของคน ๆ นั้น ประกอบกับเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมด้วย เมื่อถึงภาวะหนึ่ง สังคมก็จะเริ่มมีปฏิกิริยาผิดปกติกับคนนั้น หรือครอบครัวนั้น ด้วยการแสดงพฤติกรรมต่างจากการเป็นเครือญาติคนบ้านเดียวกันหลายลักษณะ เช่น ไม่ยอมพูดคุยคบหาสมาคมด้วย ไม่ร่วมกินอาหาร ไม่ร่วมงาน ฯลฯ

ถ้ามีความรู้สึกกลัวหรือเกลียดชังมากขึ้น ก็จะไม่ยอมเดินผ่านที่ไร่ นา และ บ้านเรือน จนถึงขั้นลอบทำร้ายหรือขโมยสัตว์เลี้ยง ทำเสียงรบกวนบ่อยๆ อาจจะขว้างปา บ้านเรือน หรือ ยิงปืนใส่ตอนดึกๆ ให้ผวาหวาดกลัว บางทีก็ถึงขั้นขู่ว่า ขู่ว่าบ้านเรือน ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นสัญญาณบอกว่าไม่ต้องการให้อยู่ร่วมสังคมกันแล้วทั้งสิ้น

เมื่อสังคมลงความเห็นว่าเป็นปอบแล้ว ส่วนใหญ่ก็จะไม่มีชาวบ้านคนใดเข้าไป คบหาสมาคมด้วย เพราะทุกคนต่างก็กลัวปอบ จนเรียกเป็น “ผี” ไปแล้ว แต่อีกด้านหนึ่งก็กลัว ความคิดของสังคมด้วย เพราะเป็นที่รู้กันอยู่ว่า ถ้าเห็นใครไปคุยกับคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบแล้ว คนนั้นก็มักจะถูกหาว่าเป็นปอบไปด้วย

จับปอบ-ไล่ปอบ

ส่วนใหญ่คนทั่วไปมักรู้กันแต่ว่ามีการทำพิธี “ไล่ปอบ” แต่ถ้าพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้ว พบว่า นอกจากชาวอีสานจะมีทั้งการทำพิธีไล่ปอบแล้ว ยังมีพิธี “จับปอบ” ด้วย

ดังกรณี การจับปอบของชาวบ้านโนนตูม อ.เมือง จ.มหาสารคาม ซึ่งมีเหตุจากชาย ชาวบ้านคนหนึ่งมีมันต์วิชา แล้วปรากฏว่ามีคนตายในหมู่บ้าน จึงถูกเพ่งเล็งจากหลายคนใน หมู่บ้านว่า น่าจะเป็นปอบและเป็นเหตุทำให้คนตาย เพราะสังเกตกันว่าเป็นคนชอบเก็บตัว เงียบ จากนั้นชาวบ้านจึงไม่ค่อยกล้าคบหาสมาคมด้วย จนถึงระยะเวลาหนึ่ง ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง จึงปรึกษากันว่าน่าจะต้อหาหมอธรรม มาทำพิธีไล่ปอบในหมู่บ้าน โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนที่ถูก กล่าวหาว่าเป็นปอบมาแล้วครั้งหนึ่ง แต่ก็ลงความเห็นว่ไล่ไม่สำเร็จ จึงปรึกษากันอีกว่าต้องไป หาหมอไสยศาสตร์ทางอีสานใต้ ที่เชื่อว่าเก่งมาทำพิธีไล่ ตกลงรวบรวมเงินกันทั้งหมู่บ้านไป ว่าจ้างหมอไสยศาสตร์มาทำพิธีไล่ปอบ แต่ก็ไม่ได้ผลอีก

จึงหันกลับมาใช้วิธีทำพิธีที่คล้ายการทำพิธี “เซี่ยงซ้อง” โดยหมอธรรมที่เคยทำกัน มาเพื่อเสี่ยงหาสิ่งที่สูญหาย เสี่ยงฟ้าฝน ฯลฯ ด้วยความเชื่อกันว่า เซี่ยงซ้อง สามารถมองเห็น สิ่งที่คนทั่วไปมองไม่เห็นได้ แต่การทำพิธีครั้งนี้ใช้ “ไม้ค้อนตีข้าว” แทนการใช้ “ซ้องไล่ปลา” โดยทำการเสี่ยงให้ผู้ชาย 2 คน จับตามไม้ค้อนตีข้าว ถือกวัดแกว่งไปตามทุ่งนา คันทา ตามหา ผีปอบ เพื่อจับผีปอบที่มองไม่เห็นตัว เมื่อคนถือไม้ค้อนตีข้าวไปกวัดแกว่งตืออยู่ตรงไหน แสดง ว่าปอบซ่อนตัวอยู่ตรงนั้น เมื่อจับมาได้แล้ว ก็จะพากลับมาหาหมอ ซึ่งเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ ต่างๆ ไว้พร้อมแล้ว

เมื่อคณะจับปอบถือไม้ค้อนตีข้าวมาถึง ชาวคณะจะใช้ผ้ารวบคลุมปอบไว้กับพื้นดิน แล้วใช้มีดแทงแทงปอบที่ถูกผ้าคลุมรัดอยู่ จากนั้นจึงช่วยกันรวบชายผ้าเป็นการจับปอบ เพื่อเอาปอบยัดใส่ลงในไหที่เตรียมไว้ แล้วช่วยกันเอาผ้าปิดปากไหมัดไว้ให้แน่น

เมื่อประมาณต้นปี 2547 ก็เกิดมีเหตุการณ์เป็นข่าวเรื่องการจับปอบขึ้นที่บริเวณภูตกกว้าง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ที่เป็นข่าวโด่งดัง เพราะชาวบ้านรวมตัวกันทำพิธีจับปอบอยู่ริมถนนมิตรภาพที่มีรถผ่านไปมาเป็นจำนวนมาก ตามข่าวว่าชาวบ้านที่ทำพิธีจับปอบในครั้งนั้นใช้ “เชียงซ่อง” เป็นอุปกรณ์ซึ่งจะใช้ของที่ชาวบ้านทั่วไปใส่ปลา กุ้ง หอย ปู ฯลฯ และจะใช้ไม้เสียบขวางที่ตรงส่วนคอซ่อง สมมติให้เป็นแขนของเชียงซ่อง ซึ่งปกติจะทำพิธีเชียงซ่องโดยหมอธรรมหรือหมอสูตร เป็นผู้ดำเนินการทำพิธี

ส่วนการไล่ปอบนั้น จากการสัมภาษณ์และติดตามข่าว พอจะแยกการทำพิธีไล่ปอบได้เป็น 3 ลักษณะโอกาส คือ เมื่อเกิดเหตุการณ์ผิดปกติขึ้นในหมู่บ้าน เมื่อเชื่อกันว่ามีผีปอบมาเข้าร่างคนในหมู่บ้าน และขับไล่คนที่ปอบ

เมื่อเกิดเหตุการณ์ผิดปกติขึ้นในหมู่บ้าน : ส่วนใหญ่มักจะเป็นเหตุการณ์ที่มีคนตายติดๆ กันอย่างผิดปกติ โดยไม่รู้สาเหตุ และไม่สามารถจะหาสาเหตุต้นตอจากใครที่ไหนได้ ชาวบ้านก็มักจะลงความเห็นว่าเป็นเพราะผีปอบไว้ก่อน แล้วก็ร่วมกันทำพิธีขับไล่ปอบตามที่เชื่อกัน แต่ไม่สามารถหาตัวตนได้ เหมือนเป็นการทำพิธีปลงวิญญาณทั่วไป ซึ่งชาวบ้านอีสานจะเชื่อกันมาแต่อดีตว่า จะมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นเหตุที่ทำให้เกิด “ทุกข์ของบ้านเมือง” ซึ่งอาจจะใช้พระสงฆ์หรือหมอธรรมเป็นผู้ทำพิธีกรรมขับไล่

อาจารย์ภาสกร ภูแต่้มิล คนบ้านดอนยานาง อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านดอนยานางส่วนใหญ่ที่หันมาประกอบอาชีพทำรายได้ต่อปีสูงมาก คือปลูกแตงโม จนเทศบาลตำบลฯ สร้างตลาดขายส่งแตงโมให้ริมถนนถิ่นานนท์ การปลูกแตงโมนี้นี้จะมีปัญหาเรื่องคุณภาพดิน และมักจะต้องการขยายพื้นที่ปลูกให้มากขึ้นเป็นร้อยๆ ไร่ ด้วยการเสาะหาเช่าที่ดินหมุนเวียนและเพิ่มเติมเรื่อยๆ มาเป็นเวลานานหลายปี ซึ่งจำเป็นต้องลงทุนใช้น้ำเคมีฉีดเร่งบำรุงมากขึ้น จึงต้องทำงานหนักอยู่กับสารเคมี จนกระทั่งในปี 2546 ปรากฏว่ามีชาวบ้านเกษตรกรปลูกแตงโมหลายคนล้มป่วยลง และช่วงหนึ่งมีการตายติดๆ กันหลายคน จนมีการกล่าวขวัญกันว่า เป็นเพราะมีผีปอบมากินทำให้ตาย

ชาวบ้านดอนยานางจึงร่วมใจกันจัดพิธีกรรม โดยนิมนต์พระอาจารย์เจ้าอาวาสวัดบ้านดอนยานาง ซึ่งเป็นที่นับถือของชาวบ้านทั่วไปว่ามีวิชาอาคม มาทำพิธีไล่ปอบที่มองไม่เห็นและไม่รู้ตัวต้นเหตุ ซึ่งก็ทำให้เหตุการณ์สงบลงได้

เมื่อเชื่อกันว่าผีปอบมาเข้าร่างคน : เชื่อกันว่าคนที่ถูกผีปอบเข้าจะมีอาการผิดปกติ ร้องเสียงดัง พูดไม่ค่อยรู้เรื่อง หรือมีพฤติกรรมต่างจากชาวบ้านทั่วไป เมื่อชาวบ้านลงความเห็นเชื่อกันว่าเป็นปอบมาเข้าสิงร่างแล้ว จะเชิญหมอธรรม (พระสงฆ์ หรือหมอไสยศาสตร์) มาทำพิธีขับไล่ด้วยเวทย์มนต์คาถาประกอบเครื่องพิธีบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลำต้นหว่านไฟ ลำต้นข้าว หวาย น้ำมันต์ ผ้ายขาว ฯลฯ แต่พิธีไล่ผีปอบเข้าร่างคนจะเริ่มต้นจากการใช้เวทย์มนต์คาถาขับไล่โดยตรงผ่านน้ำมันต์ก่อน ถ้ายังไม่สำเร็จ ผีปอบยังไม่ยอมออก ก็จึงใช้เวทย์มนต์คาถาเสกเป่าลำหว่านไฟหรือลำข้าวหรือหวาย เพื่อใช้จี้หรือนาคตัวคนที่ถูกผีปอบเข้าสิงร่าง ถ้าผีปอบยอมออกจากร่างแล้วก็จะมีการทำพิธีสู่ขวัญและผูกข้อต่อแขนด้วยผ้ายที่เตรียมไว้ ถ้าผีปอบไม่ยอมออกจากร่าง ก็จะมีหมตปัญญาคความสามารถของหมอ ซึ่งชาวบ้านก็มักจะสืบเสาะหาหมอจากบ้านอื่นมาทำพิธีขับไล่กันต่อไป

ขับไล่คนที่เป็ปอบ : การขับไล่คนที่เป็ปอบที่เกิดจากสาเหตุใดก็ตาม ชาวบ้านมักจะใช้วิธีทางสังคมก่อน ในลักษณะที่ไม่ยอมเข้าร่วมและไม่ยอมรับให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมและวัฒนธรรม แม้เครือญาติก็มักไม่กล้าผิ่ความคิดความเชื่อของสังคม (จึงเหลือเพียงคนในครอบครัวเท่านั้นที่ต้องอยู่ด้วยกัน) ซึ่งมักจะทำให้คนถูกหาเป็นปอบและครอบครัวคิดกังวลใจ บางแห่งชาวบ้านก็จะหาเชิญหมอมาทำพิธีขับปอบ เหมือนจะบอกให้คนถูกกล่าวหาว่า ทุกคนรู้และลงความเห็นกันแล้ว และจนกระทั่งอาจถึงต้องขับไล่ด้วยการกระทำต่างๆ ดังกล่าวแล้วในตอนจบปอบ

กว่าจะเป็นนางสาวน่าน : หมูบ้านปอบ

ชาวบ้านหลายคนเล่าว่า บ้านนางสาวน่านเริ่มต้นตั้งแต่ยังไม่เป็นหมู่บ้าน เมื่อสมัยรัชกาลที่ 6 ราวปี พ.ศ. 2455 บางคนบอกว่าแต่เดิมมีสาวโสัดชื่อนาน บางคนว่ามีหญิงสาวคนหนึ่งครองตัวเป็นโสดอยูนาน พร้อมญาติพี่น้องพากันมาทำไร่ทำนาอยู่ทางด้านตะวันออกของภูถ้ำขาม จนกระทั่งเสียชีวิตอยู่ที่บริเวณที่ตั้งบ้านนางสาวน่านปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่ได้ไปด้วยป่าดง เรียกกันมาแต่แรกตามภาษาอีสานว่า “นาฮี” ก่อน แล้วจากนั้นจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “นายาว” เพราะคำว่า ฮี ในภาษาอีสานแปลว่า ยาว จนล่าสุดจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “นางสาวน่าน” ตามคำบอกเล่าต่อๆ กันมา

ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2465 จึงมีครอบครัวของนายทองคำ ไชยตะมาตย์ วัย 50 ปี เป็นชาวญ้อ บันโนนเรือ ตำบลนาหว่อ อำเภอพรหมณานิคม จังหวัดสกลนคร ที่เรียกกันว่า “พ่อใหญ่คำ” มาสร้างเถียงเหย้าอยู่กันตามลำพัง เพาะถูกชาวบ้านโนนเรือกล่าวหาว่าเป็นปอบ ด้วยเหตุที่เป็นคนมีวิชาอาคม ไม่กลัวผี

ครอบครัวของพ่อใหญ่คำอยู่ได้ระยะหนึ่ง ก็มี “ตาผ้าขาว” ไม่ทราบชื่อ เดินทางมาพบ จึงให้พ่อใหญ่คำขุดบ่อน้ำไว้ตรงบริเวณที่เป็นน้ำคำ มีน้ำธรรมชาติใต้ดินผุด-บ้นขึ้น ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า “น้ำออกบ่อ” ขุดลึกจากผิวดินประมาณ 14 เมตร จนถึงชั้นหินใต้ดินที่เรียกว่า “พะลานหิน” (พลาญหิน) เห็นเป็นรูปคล้ายกระดองเต่า จึงได้เขียนจารอักขระไว้บนแผ่นหินและเขียนในสบบนใบลาน แผ่นทอง เป็นเครื่องรางของขลังทั้งไว้กันบ่อ จนต่อมากายหลังชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเรียกกันว่า “บ่อน้ำทิพย์”

พ่อใหญ่คำมีลูกชายที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คือ นายอำนาจ ไชยตะมาตย์ ที่ชาวบ้านเรียกว่า พ่อใหญ่หม แต่จะชอบชักชวนชาวบ้านให้เข้าวัดทำบุญก็ตาม แต่นิสัยออกไปทางนักเลง และน้องชายคือ นายแก ไชยตะมาตย์ เป็นคนมีวิชาอาคม และมีเมตตา คิดสงสารคนอื่น ๆ ที่พาครอบครัวมาขออยู่อาศัยด้วย เห็นว่าเป็นคนต่างถิ่นที่อยู่บ้านเดิมของตนไม่ได้ ถ้าไม่รับให้อยู่ด้วยก็จะไม่มีที่อยู่อาศัย จึงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านนาสาวนานมาก เหมือนหนิทุกซักร้อนมาได้พึ่งเย็น

เมื่อมีคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบมาอยู่ร่วมด้วยเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้บ้านนาสาวนานเป็นชุมชนที่รวมคนจากหลายอำเภอหลายจังหวัด เช่น ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย สกลนคร อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด ฯลฯ และเป็นที่รวมของคนหลายชาติพันธุ์ เช่น ไทยลาว ล้านช้าง ผู้ไท ญ้อ ไย้ ชาเลียง รวมทั้งแขก และชาโสด้าย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีปัญหาขัดแย้งทางความคิดของชาวบ้านกับรัฐบาล จนกล่าวหากันว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้น ทางราชการจัดให้เขตบริเวณนี้เป็นพื้นที่อันตรายระดับสีเหลือง นายบุญร่วม ดวงครบุรี (เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อจากพ่อใหญ่แก ไชยตะมาตย์) รับหน้าที่เป็นผู้นำชาวบ้านเข้ารับการฝึกอบรม อพป. ตามนโยบายของราชการด้วย

ปัจจุบัน (มกราคม 2546) มีนายประครอง ไชยตะมาตย์ ซึ่งเป็นหลายชายของพ่อใหญ่คำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านนาสาวนานตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของอำเภอเมืองสกลนครห่างประมาณ 32 กิโลเมตร พื้นที่หมู่บ้านประมาณ 15 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,000 ไร่ทิศเหนือ ติดบ้านหนองไผ่ และเทือกภูพานน้อย ระยะห่างประมาณ 4 กิโลเมตร. ทิศตะวันออกติดบ้านภูเพ็ก ตำบลนาหัวบ่อ ระยะห่างประมาณ 3-4 กิโลเมตร. ทิศใต้ ติดทุ่งนาหนองภูเรือและถ้ำขาม ระยะห่างประมาณ 7 กิโลเมตร และทิศตะวันตก ติดบ้านคำข่า ตำบลไร่

ทั้งหมดมี 270 หลังคาเรือน ประชากร 1,780 คน (ชาย 870 คน หญิง 910 คน) มี 2 วัด คือ วัดชัยมงคล เป็นวัดในหมู่บ้าน และวัดถ้ำผาจันทร์ (ส่วนวัดถ้ำพระภูน้อย ไม่มีพระสงฆ์) มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรง ซึ่งมีแต่เด็กนักเรียนที่เป็นลูกหลานของชาวบ้านนาสาวนานทั้งหมด 142 คน

บ่อน้ำทิพย์ : บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

จากที่ขุดเขียนไว้บนพื้นปูนซีเมนต์ข้างบ่อน้ำมีข้อความว่า “มีบ่อน้ำทิพย์ปี พ.ศ. 2464” แต่จากการสัมภาษณ์ว่า ขุดในปี พ.ศ. 2472 โดยนายทองคำ ไชยตะมาตย์ ผู้มาตั้งถิ่นฐานคนแรก โดยมีตาผ้าขาวคนหนึ่งเดินทางผ่านมาเป็นผู้ชี้บอกให้ขุด เพราะเห็นว่าเป็นจุดที่เป็นตาน้ำซึมตามธรรมชาติ และมีการทำพิธีกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคลช่วยปกป้องรักษาคนที่มาใช้น้ำอุปโภคบริโภคจากบ่อน้ำนี้ ให้หายจากทุกขโรคโรคร้ายไข้เจ็บ จนเรียกกันว่า “บ่อน้ำทิพย์” เรื่อยมา และได้ร่วมมือกันบูรณะซ่อมแซมบ่อน้ำให้คงอยู่ในสภาพดีจนปัจจุบัน

บ่อน้ำทิพย์ อยู่ในบริเวณที่สาธารณะของชุมชนบ้านนาสวนาน รูปทรงสี่เหลี่ยมจตุรัส ลึกตามชั้นดินประมาณ 14 เมตร มีเสาตั้ง 8 ต้น (4 มุม 4 ด้าน) เพื่อตั้งรับแผ่นไม้กระดานที่กรุด้านนอกเสา ป้องกันดินพังลง ซึ่งชาวอีสานเรียกบ่อน้ำที่ขุดลักษณะนี้ว่า “บ่อน้ำสร้าง” หรือ “สร้างแซง” แต่เมื่อทางราชการเข้ามาช่วยปรับปรุง กลับใช้แผ่นไม้กระดานกรุด้านในของเสา แล้วตีไม้ค้ำยันทั้งสี่มุมแทนแบบเดิมที่มั่นคงแข็งแรงกว่า

ข้างๆ บ่อน้ำทิพย์มีธาตุเจดีย์บรรจุกระดูกของพ่อใหญ่แก รวมทั้งศาลาหลังเล็กและต้นจำปา (ลั่นทม)

ชาวบ้านนาสวนานและใกล้เคียงเชื่อกันว่า บ่อน้ำทิพย์นี้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ไม่ว่าเป็นผิอะไร ทั้งผีป่า ผีโพง ผีปอบ ถ้ามาดื่มกินหรืออาบน้ำจากบ่อนี้แล้ว “น้ำจะจืด” คือจะ “หายร้อน อยู่สบาย” หมายถึงทุกขโรคโรคร้ายต่างๆ จะหายได้ จนเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล บ้านนาสวนานกล่าวว่า “ใครเป็นปอบมา แล้วมาอยู่ที่นี่จะหายหมด มาอยู่ที่นี่แล้วเหมือนมาบัว (รักษา) โดยการดื่มน้ำทิพย์ ดื่มแล้วน้ำจืด”

คนที่ถูกกล่าวหาเป็นปอบที่เข้ามาอยู่ใหม่ จะต้องแต่งขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) ในวันศีล (วันพระ) 8 ค่ำ และ 14-15 ค่ำ ทั้งข้างขึ้น-ข้างแรม เพื่อขอน้ำทิพย์จากบ่อไปรักษา โดยจุดเทียนบูชาขอจากธาตุเจดีย์บรรจุกระดูกของพ่อใหญ่แก ก่อนตักเอาน้ำไป โดยมีการกำหนดข้อห้ามที่สำคัญคือ ห้ามนับถือบูชาผีทุกชนิด ให้ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนาเท่านั้น

ด้วยความเชื่อร่วมกันดังกล่าว ชาวบ้านนาสวนานจึงร่วมมือกันจัดงานบุญประเพณีประจำปีขึ้นในวันสงกรานต์ (13 เมษายน) เพื่อรำลึกถึงพ่อใหญ่คำ ผู้เริ่มขุดบ่อน้ำทิพย์ และพ่อใหญ่แก ผู้มีเมตตารับเข้าอยู่ร่วมชุมชนและให้ที่ดินทำกิน ถือกันว่าเป็น “วันกตัญญู” มีมหรสพคบงันด้วยหมอลำเป็นประจำ จะมีการตักน้ำจากบ่อมาทำพิธีตบสรงธาตุ บูชาพ่อใหญ่แก และจะมีการตักน้ำไปใส่โอ่งใส่แอ่งน้ำที่บ้านเรือนของตน เพื่อความเป็นสิริมงคลของทุกคนครอบครัว

บ่อน้ำทิพย์ของบ้านนาสาวนาน ซึ่งเป็นชุมชนคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบ จึงเป็นเสมือนจุดศูนย์รวมร่วมของทุกคนที่จะต้องเริ่มต้นชีวิตใหม่ ในสังคมใหม่ที่นับถือพุทธศาสนาด้วยกัน และขณะเดียวกันก็จะเป็นเสมือน “ถังขยะ” ที่ทุกคนต้องทิ้งความเชื่อเรื่องผี และเครื่องรางของขลังที่เป็นไสยศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้ทุกคนมาเริ่มต้นยึดเหนี่ยวสิ่งเดียวกันคือ พุทธศาสนา

สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมบ้านนาสาวนาน

หลังจากพ่อใหญ่คำผู้มีวิชาอาคมได้มาสร้าง “เถียงเหย้า” เป็นที่อยู่ก่อนแล้ว หลังจากนั้นก็มีคนจากหมู่บ้านอื่นๆ หลายจังหวัด – อำเภอ ทายอดกันมาอยู่ร่วมด้วย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในบรรดาหมู่บ้านใกล้เคียงรอบๆ ว่า คนที่กากันมาอยู่ร่วมด้วยนั้น เป็นคนที่ถูก “หาว่า” เป็น “ปอบ” จากสังคมเดิมของแต่ละคน จนกล่าวขวัญร่ำลือกันว่า บ้านนาสาวนานเป็น “บ้านผีปอบ” ใครเข้ามาอยู่บ้านนี้แล้วจะถูกหาว่าเป็นปอบหมด แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านนาสาวนาน ก็จะพยายามบอกให้คนบ้านอื่นและใกล้เคียงรู้ว่าหมู่บ้านของตนไม่ใช่บ้านผีปอบ แต่เป็น “บ้านรักษาผีปอบ”

ในบ้านนาสาวนาน จะมีกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกันเป็นเหมือนคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาที่จะรับหรือไม่รับคนภายนอกต่างหมู่บ้าน ที่ต้องการขอเข้ามาอยู่ร่วมชุมชน ด้วยวิธีการซักถาม สอบประวัติความเป็นมาของการกระทำเมื่อครั้งที่อยู่ในสังคมหมู่บ้านเดิมก่อน ห้ามโกหกปกปิดเด็ดขาด

เมื่อกลุ่มผู้นำยอมรับให้อยู่ร่วมได้แล้ว ก็จะทำให้มีการทำพิธีกรรมที่บ่อน้ำทิพย์ ทั้ง ตีมน้ำ และเอาน้ำไปผสมอาบ แล้วก็จัดสรรแบ่งปันที่ดินว่างเปล่าให้ถือสิทธิ ทำกินได้ ในลักษณะเอื้ออาทรกับคนทุกซีก นาสงสารที่พลัดพรากจากบ้านเดิมมา

แต่ต่อมาภายหลัง ที่ดินสาธารณะว่างเปล่าเหลือน้อยลง เพราะลูกหลานของคนที่มาอยู่ก่อนก็จับจองขยายที่ทำกินออกไปเรื่อยๆ และก็มีคนต่างถิ่นเข้ามาขออยู่เพิ่มขึ้น จึงมีการซื้อ-ขายสิทธิทำกินจากคนที่ถือครองอยู่ก่อนแล้ว และบางคนก็ใช้วิธีขอเช่าที่ดินทำกินบ้างก็มี (กันในราคาไร่ละ 200 บาทต่อปี)

แต่ก่อนในระยะแรกๆ คนที่เข้ามาขออยู่ด้วย มักจะเป็นคนสูงอายุ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ถ้ามาอยู่ตามลำพังแล้ว เมียและลูกหลานก็จะไม่กล้ามาเยี่ยมเยียน เพราะเกรงว่าเพื่อนบ้านจะกล่าวหาว่า ไปเอาปอบกลับมาบ้านเดิม

เมื่อแรกเริ่มหลังจากที่มีคนเดือดร้อนหนีตายจากบ้านเดิมมาอยู่ร่วมด้วยกับพ่อใหญ่ คำนั้น จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยการทำไร่ข้าว ทำนาข้าว และเก็บหาของป่า สล่าสัตว์ เป็นหลัก เพราะชาวบ้านตามหมู่บ้านใกล้เคียงจะรู้สึกหวาดกลัวที่จะติดต่อสัมพันธ์ด้วย เพราะคิดรู้กันทั่วไปว่าเป็นพวกปอบมาอยู่รวมกัน แต่พวกเขาก็ดำรงอยู่กันได้ เพราะเมื่อกว่า 10 ปี คืบหลัง ยังมีที่ดินว่างเปล่ามากพอที่จะจับจองทำอะไรทำนาได้ และป่าดงก็ยังอุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อมีความสัมพันธ์ผ่านการแต่งงาน ครอบครัวและเครือญาติ และกระทั่งมีการพัฒนาหลายด้านจากรัฐเข้าไปถึง จึงทำให้ความกลัวตามความเชื่อเดิมลดลง ชาวบ้านนาสาवानานที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีไม่เพียงพอ สามารถเลือกอาชีพรับจ้างชาวบ้านอื่นที่ต่างชาติพันธุ์ได้มากขึ้น

เกือบจะกล่าวได้ว่าบ้านนาสาवानาน เป็นหมู่บ้านที่ยากจนที่สุดในอำเภอพรณานิคมเลยก็ว่าได้ เพราะชาวบ้านมีที่ทำกินน้อย เนื่องจากการเริ่มต้นตั้งชุมชนจากคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ และเข้ามาอยู่ท่ามกลางทัศนคติว่าเป็นปอบ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็น “ผี” ชนิดหนึ่งในอีสานที่เป็นผีร้าย เป็นอันตรายต่อคนในสังคมนั้นๆ และชุมชนใกล้เคียง

จากสาเหตุที่ถูกสังคมเดิมกล่าวหาว่าเป็นปอบหรือผีปอบ จนถูกขับไล่ด้วยวิธีการต่างๆ ต้องหาทางออกไปให้พ้น จึงเหมือนถูกบีบคั้นให้ต้องขายที่ดิน-บ้านเรือน และที่นาในราคาถูกๆ เพื่อจะได้ไปเร็วๆ ส่วนใหญ่จึงมาขออยู่ในสภาพที่มีทรัพย์สินมรดกติดตัวมาไม่มากนัก ต้องมาเริ่มต้นชีวิตใหม่

มีความเชื่อที่ต้องปฏิบัติ คือ คนที่เข้ามาอยู่ร่วมชุมชนต้องทำพิธีกรรม ตีมน้ำศักดิ์สิทธิ์จากบ่อน้ำทิพย์ ที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อร่วมกันที่สืบมาจากพ่อใหญ่คำ ผู้เริ่มตั้งชุมชนเป็นคนแรก และต้องยึดมั่นในพุทธศาสนาเป็นหลักร่วมกับการนับถือบ่อน้ำทิพย์ ซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมในวันสงกรานต์ (13 เมษายน) เป็นงานประจำปีของหมู่บ้าน ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์ทำพิธี

คนที่เข้ามาอยู่ร่วมทุกคนที่เข้าพิธีตีมาน้ำศักดิ์สิทธิ์จากบ่อน้ำทิพย์นี้ ชาวบ้านนาสาवानานมีข้อกำหนดว่า ก่อนเข้าทำพิธีต้องละทิ้งความเชื่อเดิมของตนให้หมดก่อน ทั้งการเล่นหัวนกระจายและคาถาอาคม ฯลฯ ห้ามปิดบัง ถ้าไม่ยอมเปิดเผยและละทิ้งก่อน จะเชื่อกันว่าคนๆนั้น จะมีชีวิตอยู่ในหมู่บ้านได้ไม่เกิน 3 ปี ก็ต้องตาย

ทุกคนที่ต้องการจะเอาน้ำจากบ่อน้ำทิพย์นี้ สามารถตักเอาได้ตลอดเวลา ไม่จำเป็นต้องเป็นวันพระ (วันศีล) แต่จะต้องจัดแต่งขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ และเทียน 5 คู่) เพื่อทำพิธีขอน้ำจาก “ธาตุพ่อใหญ่แก” (เจดีย์บรรจุกระดูกพ่อใหญ่แก ไชยตะมาตย์ ซึ่งเป็นลูกชายของพ่อใหญ่คำ) ที่สร้างไว้ข้างๆ บ่อน้ำทิพย์ก่อน เหตุที่มีคนเคารพนับถือพ่อใหญ่แกมาก จนมีการสร้างธาตุบรรจุกระดูกไว้นี้ ก็เพราะพ่อใหญ่แกเป็นเป็นคนดีมีคุณธรรม ช่วยเหลือเอื้ออาทรกับชาวบ้านอื่น ที่หนีร้อนมาพึ่งเย็นทุกครอบครัว เป็นผู้ดำเนินการทำพิธีกรรมเพื่อรับสมาชิก

ใหม่ที่บ่อน้ำทิพย์ รวมทั้งเป็นคน ที่มีคาถาอาคมขลัง และดูจะเด่นชัดในการเริ่มสร้างกฎกติกา ด้วยการทำพิธีที่บ่อน้ำทิพย์ มีการพูดคุยทำความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน ให้มีการปรับตัวเข้าหากัน ทำให้ทุกคนรู้สึกสบายใจ เหมือนมีที่พึ่งไม่ถูกรังเกียจเตียดฉุนที่จากคนในสังคมใหม่

งานบุญประเพณี : จากที่เมื่อเริ่มเข้ามาขออยู่ด้วย จะมีข้อห้ามเรื่องเชื้อผีทุกชนิด ให้หันมานับถือพุทธศาสนา เพราะดินแดนป่าเขาในเขตสกลนคร มีพระเกจิ รุดงค์ไปกว้างขวางอยู่แล้ว จึงมีการสร้างวัดประจำชุมชนขึ้น คือวัดชัยมงคล ทำให้ชาวบ้านนาสาวนานหันกลับมาให้ความสำคัญกับงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนา เหมือนที่เคยปฏิบัติมาในสังคมเดิม และดูเหมือนจะเด่นชัดกว่าเดิมด้วย เพราะความเชื่อเรื่องผีถูกขจัดออกไปหมดแล้ว

ปัจจุบันจึงพบว่า ชาวบ้านนาสาวนาน มีการจัดงานบุญประเพณีตามฮีต 12 ของชาวอีสาน อยู่หลายโอกาส เช่น บุญประเทายข้าว เดือนยี่ บุญกตัญญู ในช่วงสงกรานต์ เดือน 5 บุญเข้าพรรษา เดือน 8 บุญข้าวประดับดิน เดือน 9 บุญข้าวสาก เดือน 10 บุญออกพรรษา เดือน 11 และบุญผ้าป่า ตามโอกาส เป็นต้น

การสอบประวัติพฤติกรรมของคนเป็นปอบ

: พิธีกรรมใหม่กับการเปิดเผยสภาพความจริง

คนที่ถูกหว่านเป็นปอบจากสังคมเดิม ที่เดินทางมาขอเข้าอยู่รวมในบ้านนาสาวนานทุกคน จะต้องถูกซักถามสอบประวัติจากกลุ่มผู้นำก่อน ซึ่งคนต้องเปิดเผยความจริงให้หมดว่ามีพฤติกรรมอย่างไร และเพราะเหตุใดจึงอยู่ไม่ได้ ถูกคนในสังคมหมู่บ้านเดิมทำอะไร ทำอย่างไร ตัวเองและครอบครัวมีเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคลอะไรบ้าง หรือเรียนมนต์มีวิชาอาคมด้านไหนหรือไม่ อย่างไร ฯลฯ ห้ามโกหกหรือปกปิด เพราะบางครั้งก็จะมีกรสืบกลับไปถึงบ้านเดิมบ้างในบางโอกาส

ถ้ามีเครื่องรางของขลังวัตถุมงคลต้องส่งมอบให้ทั้งหมด และผู้นำจะนำไปทิ้งลงในบ่อน้ำทิพย์ เพื่อให้เลิกนับถือ รวมทั้งเลิกมนต์คาถาทั้งหมดด้วย จึงจะยอมรับให้เข้าอยู่ร่วมชุมชน โดยผ่านพิธีกรรมที่บ่อน้ำทิพย์ที่มีธาดูบรรจุงระดุกพอใหญ่แก ที่ทุกคนเคารพบูชา และ เชื่อกันว่าจะทำให้หายจากการเป็นปอบ เพื่อจะได้หายร้อน-อยู่เย็น (ภายใน 3 ปี หรือไม่เกิน 3 ปี)

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านนาสาวนาน พบว่า คนที่ถูกหว่านเป็นปอบนั้น มีพฤติกรรมเดิมในสังคมหมู่บ้านที่ดูจะไม่พึงปรารถนาหลายอย่าง เช่น ก้าวร้าวข่มเหงรังแกคนอื่น ชอบเอาเปรียบ ชอบทะเลาะตำว่าชาวบ้าน มีใจอิจฉาริษยาคนอื่น บางคนก็มีการกระทำที่ถือว่าผิดลูกผิดเมียคนอื่น ฯลฯ

มีผู้ชายหลายคนที่เรียนมนต์วิชาอาคมมาแล้ว รักษาไม่ได้ คือ ไม่สามารถละเว้นข้อห้ามที่ครูบอกสอนได้ เช่น ห้ามกินอาหารและน้ำบนเรือนศพ ห้ามกินลาบเลือด ห้ามกินอาหารดิบ ห้ามกินรวัว-รวควาย (น้องวัว-น้องควาย) ห้ามเดินลอดใต้ถุนเรือน ห้ามเดินลอดเครื่องกล้าย เป็นต้น หรือบางคนก็ใช้มนต์วิชาไปในทางที่ผิดจากครูสอน จนถูกหาว่าเป็นปอบ ซึ่งมักจะใช้วิชาไปในทางที่จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน

และก็มีผู้หญิงบางคนที่แอบหลบไปหารับหรือเรียนมนต์วิชาบางอย่าง ที่ปกติคนในสังคมเขาไม่ยอมรับและไม่ทำกัน เช่น วิชาของใหญ่ วิชาแต่งตัวสวย ฯลฯ ซึ่งเป็นวิชาที่เชื่อกันว่าจะทำให้ตัวเองมีเสน่ห์เป็นที่ต้องตาต้องใจผู้ชาย แต่เมื่อเรียนหรือรับมาแล้วจะมีข้อ “กะลา” หรือข้อห้าม เช่น ห้ามยืมให้ผู้ชายอย่างมีเจตนาเรื่องความสัมพันธ์รักใคร่ ฯลฯ เชื่อกันว่าวิชาจะ “เข้าตัว” ทันที ก็จะเป็นปอบในทัศนะของสังคม

ปอบต่างบ้านที่นาสาวนาไม่ยอมรับ

ปกติเมื่อสอบประวัติคนที่เข้ามาขออยู่ร่วมด้วยแล้ว ส่วนใหญ่ผู้นำบ้านนาสาวนา ก็จะยอมรับเสมอ ไม่ว่าจะถูกหาว่าเป็นปอบด้วยสาเหตุใดๆ ก็ตาม ทั้งคนที่เรียนมนต์วิชาอาคม คนที่มีเครื่องรางของขลัง คนที่ทำผิดด้วยการเอารัดเอาเปรียบ ช่มเหรงรังแกหรือแม้กระทั่งผิดลูกผิดเมียคนอื่น ฯลฯ

แต่จะมีคนจำพวกหนึ่ง ที่กลุ่มผู้นำบ้านนาสาวนาจะไม่ยอมรับให้เข้ามาอยู่ร่วมด้วยเด็ดขาด ทั้งผู้ชายและผู้หญิง คือ คนที่ “ลัก” ผัวหนังร่างกาย ซึ่งแต่ก่อนมักจะ “ลักอาคม” ที่มักจะมีจุดประสงค์หลัก 2 อย่าง คือ ลักให้คงกะพันชาตรี และลักให้มีเสน่ห์ ไม่ว่าจะลักหมึกหรือลักน้ำมัน (ลักมีสีและลักไม่มีสี) ก็ตาม

ผู้ชายที่ลักผัวหนังจนเป็นปอบนี้ เป็นที่รู้และเรียกกันว่า “ลักกระจาย” มีทั้งลักหมึกและลักน้ำมัน คือ ลักโดยใช้ “หว่านกระจาย” เป็นส่วนผสมกับหมึกหรือน้ำมัน หว่านกระจายที่ว่านี้ชาวบ้านนาสาวนาบอกว่ามีทั้งหว่านกระจายหอม และหว่านกระจายใหญ่ นิยมลักขมอมและลักลิ้น (ลักกระหม่อมและลักสาร์กลิ้นทอง) ด้วยความเชื่อว่าจะทำให้คงกะพันชาตรี (ลักขมอม ลักกระหม่อม) และมีเสน่ห์ (ลักลิ้น)

ส่วนผู้หญิงที่ลักผัวหนังจนเป็นปอบนั้น ชาวบ้านพูดกันแต่เพียงว่า “วิชาของใหญ่” และ “วิชาแต่งตัวสวย” เพื่อทำให้เป็นที่ต้องตาต้องใจชายเท่านั้น

เหตุที่ผู้นำบ้านนาสาวนาไม่ยอมรับคนที่ลัก จนกลายเป็นปอบในสังคมเดิมของเขานั้น ก็เพราะรอยสักจะเอาที่งอกจากตัว (หรือเอาไปทึกลงในบ่อน้ำทิพย์) ไม่ได้ อาคมที่สักจะติดตัวคนนั้นอยู่ตลอดไป

ถ้าคนที่เป็นปอบนั้นโกหก-ปกปิด เพื่อให้กลุ่มผู้นำยอมรับไว้อีกก่อน ก็จะไม่มีความเชื่อเรื่อง “พลังอาถรรพ์” ของน้ำพิพย์ว่า หลังจากผ่านพิธีตีมน้ำพิพย์แล้ว คนๆ นั้นจะผิปกติ จะเจ็บป่วย และร่างกายจะผอมลงๆ จนตายในที่สุดภายในเวลา 3 ปี เรียกว่า ตายอย่างทรมาณสถานเดียว

การศึกษาของเด็กบ้านนาสาวนาน

ซึ่งในบ้านนาสาวนานมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรง เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจะมีแต่เด็กลูกหลานในบ้านนาสาวนานเท่านั้น เพราะเด็กในหมู่บ้านใกล้เคียงจะไม่ยอมมาเรียนร่วมด้วยเลย และบางหมู่บ้านก็มีโรงเรียนอยู่แล้ว

แต่เมื่อจบชั้น ป.6 แล้ว คนที่ต้องการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ต้องไปเรียนที่โรงเรียนดงมะไฟ โรงเรียนสกลราชูฏร์ ฯ ในอดีตส่วนใหญ่จะมีผลกระทบทางด้านสังคมอยู่มากพอควร เพราะมักจะถูกเพื่อนๆ ล้อเลียนว่า มาจากบ้านผีปอบ ไม่ค่อยมีคนกล้าเข้าร่วมวงสนทนาด้วย เพราะความกลัว จึงทำให้ไม่ค่อยมีเพื่อน มักถูกรังเกียจ เมื่อรู้ว่าเป็นนักเรียนที่มาจากบ้านนาสาวนาน ก็ไม่อยากจะไปทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเลย

แต่ต่อมาระยะหลัง ปัญหาดังกล่าวจึงค่อยๆ ลดน้อยลงเรื่อยๆ เพราะปรากฏว่า มีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ มากขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อที่ต้องเข้าร่วมงานบุญประเพณีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางการแต่งงานระหว่างหนุ่มสาวรุ่นหลังๆ ที่ทำให้เครือญาติทั้งสองฝ่ายเข้าใจกันมากขึ้น เมื่อมีลูกหลาน ก็ทำให้ความรู้สึกหวาดระแวงและหวาดกลัวคลายลงมากแล้ว

ชาวผู้ไทบ้านคำขำกับปอบบ้านนาสาวนาน

จากการแยกย้ายกันพบปะพูดคุยกับชาวผู้ไทบ้านคำขำ ที่อยู่ห่างบ้านนาสาวนานประมาณ 3 กิโลเมตร พบว่ามีความคิดทัศนคติแตกต่างกันเป็น 3 กลุ่ม คือ

คนสูงอายุรุ่น 50-60 ปี ขึ้นไป เชื่อว่าชาวบ้านนาสาวนานในอดีตล้วนเป็นปอบทั้งหมด และก็ยังคิดว่าปัจจุบันก็ยังเป็นปอบอยู่เหมือนเดิม และก็ยังมีความกลัวอยู่บ้าง แม้จะมีบางคนคิดว่าทุกคนในบ้านนาสาวนานจะผ่านพิธีตีมน้ำจากปอน้ำพิพย์แล้ว จะหายจากการเป็นปอบก็ตาม แต่ก็ยังคงมีความรู้สึกกลัวอยู่เหมือนเดิม จึงทำให้คนรุ่นนี้จะติดต่อสัมพันธ์กับชาวบ้านนาสาวนานก็ต่อเมื่อความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น

ส่วนคนวัยกลางประมาณ 35 ปี ขึ้นไป แม้จะมีความเชื่อว่าบ้านนาสาวนายังเป็นปอบอยู่ก็ตาม แต่ก็รู้สึกกลัวเท่าใดนัก เพราะเชื่อว่าเมื่อได้ผ่านพิธีตีม้มน้ำจากปอน้ำทิพย์ จะทำให้หายจากการเป็นปอบ หรือไม่ก็จะทำให้ปอบเหล่านั้นไม่ทำร้ายหรือรบกวนคนอื่น ๆ แล้ว ฉะนั้นจึงคบหาติดต่อกับชาวบ้านนาสาวนาเป็นปกติได้ระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่กล้าพอที่จะไปนอนพักค้างคืนด้วย

สำหรับกลุ่มวัยรุ่น กลับไม่เชื่อเรื่องผีปอบ คิดว่าผีปอบไม่มีจริงและไม่กลัวผีปอบด้วย จึงทำให้คบหาสมาคมกับเพื่อนทั้งหญิง-ชาย ในบ้านนาสาวนาได้เป็นปกติในทุกเรื่อง รวมทั้งกล้าที่จะไปกินไปนอนอยู่ร่วมด้วย

บรรณานุกรม

- กิมทอง มาตสุวรรณ, 2533 “หมู่บ้านผีปอบ,” ศิลปวัฒนธรรม. 11 : 5 มีนาคม หน้า 34-37.
- ปรีชา พิณทอง, 2532 สารานุกรมภาษาอีสาน – ไทย – อังกฤษ, โรงพิมพ์ศิริธรรม,
ด้านสุทธการพิมพ์
- แมคกิลวารี, ดาเนียล, เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก, พิมพ์ครั้งที่ 2,
โรงพิมพ์จรัสสินทวงศ์, 2525.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. 2542, พิมพ์ครั้งที่ 1, กทม.,
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ : 2546 หน้า 735 – 736.
- ศรีศักร วัลลิโภดม 2527, “การนับถือผีในเมืองไทย,” ศิลปวัฒนธรรม, 5 : 4. กุมภาพันธ์
หน้า 6 – 17.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

นายประครอง ไชยตะมาตย์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายทองคำ สามาอาพัต, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นางสาวพุด ไชยตะมาตย์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายวันนี แสงไชโย, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นางแหม่ม ไชยตะมาตย์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายเข็มทอง ทองหนูแสน, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายสมศักดิ์ ไชยตะมาตย์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายปี ชินบุตร, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นางสาส์ ไชยตะมาตย์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายอภิรักษ์ ไชยเชษฐี, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายวีระพันธ์ ปรีดอง, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายขวลิต ภูมิอุลาน, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายเต็ม พวงสาส์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายแหม่ม ไชยตะมาตย์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายผาลี หาญมนตรี, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นางหญิงิน หาญมนตรี, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายคำพร โกสิงห์, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายชาติ ขาแสน, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายปัญญา ปรีลอง, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายเพชร หาญมนตรี, บ้านนาสาวนาน หมู่ 9 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายถนอม ไชยตะมาตย์, บ้านภูเพ็ก หมู่ 12 ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

พระครูวุฒิ ฐมวโร, เจ้าอาวาสวัดอาจาโรรังสี, บ้านคำข่า หมู่ 4 ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม
จังหวัดสกลนคร, มกราคม 2546.

นายสมจิต หม่อมช่วยตะ, บ้านคำข่า หมู่ 4 ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร,
มกราคม 2546.

นางดาวเรือง โสภาพ, บ้านคำข่า หมู่ 4 ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร,
มกราคม 2546.

นางสีฟอง นนทिरาช, บ้านคำข่า หมู่ 4 ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร,
มกราคม 2546.

นางน้อย โปะเพชร, บ้านคำข่า หมู่ 4 ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร,
มกราคม 2546.